

коли шляхи любові та пізнання розійшлися, здавалося б, остаточно. Мудрість він шукав там, де філософія торкається релігії. "Істина — це те, у що вірують усім серцем і всією душею", — казав він, — це дещо більше, ніж умоглядні принципи мислення й буття, це істина шляху та життя, яка не може відкритися розуму у системі знання, але відкривається любові у конкретному образі, то як відкривається істина християнства в образі Христа. Видання включає два великі есе Унамуно — "Агонія християнства" та "Про трагічне відчуття життя у людей і народів".

В.Л.

Альбер Камю. Вибрані твори у трьох томах. [Романи, оповідання, п'єси, есе]. Упорядник Олег Жупанський. — Харків: Фоліо. — 1996.

Розкішний тритомник вибраних творів Альбера Камю, спонсорований Міністерством закордонних справ Франції та посольством Франції в Україні, запізнився зі своєю появою років на тридцять. Сьогодні мало вже хто й пам'ятає, яким незаперечним духовним авторитетом для української нонконформістської інтелігенції був свого часу Альбер Камю, — починаючи від перших польських перекладів, що проникали до «совдепії» через книгарні «Дружба» й аж до російського одностомника 1969 року, що відразу став зачитуваним до дірок раритетом. Зрештою, у 1972 році «Всесвіт» опублікував українською мовою «Листи до німецького друга» та фрагмент недрукованого ще тоді в СРСР «Міфу про Сізіфа». «Бунтівна людина» та інші есе Альбера Камю з виразно антикомуністичним присмаком залишалися заборонені в СРСР аж до пізньої перестройки, за винятком знову ж таки фрагментарної публікації у «Вопросах литературы» 1980 року.

Втім, від самого початку Камю промовляв до советських інтелектуалів зовсім не філософією абсурду й «метафізичного бунту», софістиковано викладеною в його малодоступних есе. Він промовляв передусім як прозаїк, автор трьох романів, з яких найпопулярніший, «Чума», прочитувався в першу чергу як проповідь стоїцизму перед лицем метафорично узагальненої, а все ж упізнаваної тоталітарної «чуми». Таке прочитання, зрештою, не було натяжкою, коли врахувати, що роман писався під час війни (вийшов друком після багатьох переробок у 1947 році), і що за плечима в автора був не лише досвід нацистської окупації й участі в русі Опору, а й досвід короточасного захоплення комунізмом (у 1934-1937 роках він був членом компартії, у «правдолюбстві» якої, однак, досить швидко й глибоко розчарувався).

«Чума», — скаже згодом сам Камю, зіставляючи цей твір зі своїм першим романом «Сторонній», — безперечно, знаменує перехід від самотнього бунтарства до визнання спільноти, чию боротьбу необхідно поділяти. І якщо існує еволюція від «Стороннього» до «Чуми», то вона відбувається в напрямі до солідарності й співучасті».

Весь роман — це фактично історія героїчної й безнадійної боротьби лікаря Ріє та його добровільних помічників з епідемією чуми в одному з середземноморських міст, — боротьби, що, на думку самого Ріє, є «нескінченною поразкою», але й водночас — моральним обов'язком, тим нагальнішим, чим безнадійнішою є боротьба. «Я не знаю, ні що мене чекає, ні що буде по всьому цьому, — каже лікар. — Але тепер є хворі і треба їх лікувати... Це не геройство, а звичайнісінька чесність. Можливо, ця думка здається вам сміховинною, але єдина зброя проти чуми — це чесність».

«Бути чесним, — пояснює він далі, — значить робити свою справу». Хоч з формального погляду ця «справа» абсурдна — і лікар чудово це усвідомлює: «На даному етапі... він перестав бути цілителем. Тепер його функцією стала діагностика. Визначати, бачити, описувати, реєструвати, потім прирікати на смерть — ось яке він тепер мав завдання». Але з морального погляду, це була єдина справа, яку в тій ситуації він міг і мусив робити. Тому що — «я поклав собі у всіх випадках ставати на бік жертв, аби хоч якось обмежити розмах лиха».

За час, що минув від написання цієї прози, багато що змінилось у Франції та за її межами. В сьогоденній Україні мало хто прочитає цю прозу як політичну алегорію і, мабуть, ще менше охочих знайдеться з'ясувати її філософські глибини. За 37 років від загибелі Альбера Камю в автомобільній катастрофі з'явилося чимало нових, модніших філософів і ще більше — прозаїків. Гібридний жанр філософської прози та есеїстики, в якому працював Камю, цілком імовірно, роздратує професійних філософів своєю довільною метафоричністю і розчарує прозаїків загалом очевидними раціональними схемами, з яких, що називається, стирчать ідеї.

А проте обійтись без цієї прози ми вже ніколи не зможемо хоч би тому, що в ній — дух епохи і частка культури. І то не лише західноєвропейської, а й, парадоксальним чином, української. Підтвердження цього може слугувати, з одного боку, Нобелівська премія, присуджена в 1957 році 44-літньому Альберові Камю (він і досі лишається її наймолодшим лауреатом), а з іншого боку, хтозна, може, така сама премія у майбутньому для котрогось із сьогоденніх українських сізіфів, які зросли не без впливу ідей французького метра.